

האם כהן בעל משקפיים יכול לעבוד בבית המקדש?

בשבוע שעבר עסקנו בשאלה האם כהן בעל מום צריך להעלות אותנו לתורה ראשון, כדין "וקדשתו". אך בלי קשר לדין זה, בהלכה כמובן ישנה נפקא מינה גדולה לכהן בזמן שבית המקדש קיים, שכן כהן בעל מום פסול מלשרת בקודש.

בדורות האחרונים התעוררה השאלה, מה דינו של קוצר ראייה בהקשר זה.

באחד הפסוקים בפרשת אמור העוסקים במומי כהנים נאמר:

"או גבן או דק או תבלול בעינו או גרב או ילפת או מרוח אשך" (כ"א כ').

הגמרא, בפרק שביעי מבכורות (מד, א), מבארת את משמעות מומים אלה שמפרט הכתוב, ומתארת מגוון ליקויים בעיניים:

"דתנו רבנן, "בעינו" - כל מה שבעינו [כלומר, הייתור "בעינו" נועד לבאר שכל מום בעין פוסל לכהונה], מכאן אמרו, שתי עיניו למטה, שתי עיניו למעלה, עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה [כך שלמעשה שתי עיניו קבועות שלא במקומן], ורואה את החדר ואת העלייה כאחת [כלומר ליקוי ראייה שאינו מאפשר התמקדות], או שמדבר עם חבירו ואחר אומר - 'לי רואה' [כלומר מחמת שמבטו מופנה לכיוון אחר ממה שמול עיניו, נראה לאדם אחר שמביט עליו]".

ועוד מביאה הגמרא:

"תנו רבנן: עור - בין סומא בשתי עיניו, בין סומא באחת מעיניו; חורוור [הסובל מחולי שמחמתו נראה כאילו יש בעיניו טיפות לבנות] והמים הקבועין [מי שזולגות מעיניו דמעות באופן קבוע ומשום כך אינו יכול לראות] מנין - ת"ל 'איש עור'. אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא איש עור, דק תבלול בעינו? [כלומר, מדוע מהכתוב "איש עור" לא נוכל ללמוד גם אופנים אלה של דק תבלול בעינו?] צריכי, דאי כתב רחמנא עור - משום דליתנהו כלל [כלומר עיניו כמו שהוסרו לגמרי], אבל חורוור והמים הקבועין דאיתנהו ביה [שסוף סוף עיניו קיימות ויכולת הראיה שלו קיימת אלא שלקויות אלה מונעות את ראייתו בפועל] - לא, כתב רחמנא 'איש', ואי כתב רחמנא 'איש' - משום דלא קא חזי כלל [שאינו רואה בכלל], אבל מחסורייתא [שהוא סוף סוף מסוגל לראות מעט אף על פי שאין ראייתו תקינה] - לא, כתב רחמנא דק..."

אם כן, לא רק מומים במבנה העין פוסלים את הכהן אלא גם מומי ראייה, החל מעיוורון, דרך לקויות ראייה שנובעים ממחלות עין שונות – אף על פי שאין פגם בראיה עצמה, אך בפועל גורמות לכך שהאדם אינו מסוגל לראות, וכלה במחלות ראייה שגורמות לקוצר ראייה, אף על פי שהכהן בפועל מסוגל לראות.

בהמשך הגמרא מוסיפה הגמרא אופנים נוספים של לקויות ראייה ומומי עין הפוסלים את הכהן מלשרת בבית המקדש. אחד מהם השנוי במשנה "סכי שמש". מבאר הגמרא – "תני רב יוסף, סני שמש". כלומר, שונא שמש. בעוד שרש"י מפרש שהכוונה למי שאינו מסוגל להביט למקום שבו השמש זורחת, מחמת לקות בראייתו, הרמב"ם מפרש שהכוונה למי שמצמץ מול האור ומתקשה בראייתו..

מדברי הגמרא הללו עולה חומרא גדולה במומי עין – לקות בתפקודן נחשב מום גמור.

ייתכן שהטעם לכך שיש חומרא גדולה בעיניים יותר מאשר בשאר איברים, היא מחמת חשיבות העין כאיבר המרכזי ביותר בגוף, וכן חשיבות הראייה התקינה אצל כהן, שבלעדיה הוא לא יוכל לבצע את תפקידו נאמנה.

אך לכאורה מדברי הגמרא הללו לא למדנו מהו השיעור של ליקוי זה, והרי כידוע ליקוי ראייה ברמה כזו או אחרת נפוץ אצל רוב בני האדם, וכי נאמר שרוב הכהנים פסולים לעבודה?

והנה מצינו בתוספות (שם לז, א), שהקשו על מה שמבואר שם בגמרא הכלל לגבי פסול בכור בהמה שהוא "מומין שבגלוי ואינן חוזרין", מדוע בהמה שנפלו שיניה אינה נפסלת, הרי לגבי דין יציאת עבד בשן ועין מצינו שבהפיל האדון את שן עבדו הוא יוצא לחירות, ואם כן מדוע לא ייחשב מום. ומתרצים התוספות, "ויש לומר, דשאני גבי עבד דגלי קרא, אבל הכא שכך דרך שהשיניים נופלות מחמת זקנה לא הוי כעין פסח ועור-ומיהו צריך טעם אחא- דהכי נמי עיניו מחמת זקנה".

כוונת התוספות שאף שמצינו חידוש כזה לגבי עבד, שחידשה התורה שאף על פי שאינו נעשה בזה בעל מום מכל מקום יוצא לחירות, שונה הדבר לגבי בהמה, שכן בעיקרון נפילת שיניים אינה נחשבת מום, משום שכך דרכו של עולם ששיניים נופלות בזקנה, ולכן הדבר שונה מהותית ממומים אחרים שאינם אמורים להתרחש בכל מהלך החיים. אך התוספות תוהים שלפי זה גם כהן שכהו עיניו מחמת זקנה לא יהיה צריך להיחשב בעל מום, שהרי כך היא הדרך שהראייה נחלשת בזקנה. התוספות אינם מיישבים תמיהתם זו.

מדברי התוספות אנו רואים שמסברא מום שהוא בגדר "דרכו של עולם" – אף אם רק בימי הזקנה הוא, לא אמור להיחשב מום, ולכן נפילת שן (אפילו קודם ימי הזקנה) אינה נחשבת מום, ומכל מקום לא מצאו ליישב בכך את החיסרון של מי שכהו עיניו.

והנה, בעיקר השוואת התוספות בין נפילת שיניים לכהיית העיניים, יש להעיר הערה מעניינת. האחרונים תמהו על התוספות, שלכאורה יש להוכיח מפסוק מפורש שחיסרון שיניים אינו נחשב למום, שהרי צוותה התורה להקריב רק מגיל שמונה ימים, ורק מיום השמיני ירצה, ואם חיסרון שיניים הוא מום, אם כן אין צורך בפסוק זה, שהרי שיניים אינן צומחות בבהמה אלא לאחר שמונה ימים, וזהו אחד מהסימנים לדעת שבהמה הגיעה לגיל שמונה ימים, שהתחילו לצמוח שיניה, ומזה שהתורה הוצרכה לפסול במפורש עד גיל שמונה ימים מוכח שחיסרון שיניים אינו מום.

והתירוץ הפשוט על קושיא זו, שאין לדמות כלל בעל חיים שנולד כדרכו וכתבניתו הבריאה, ובגיל זה בטבעו אין לו שיניים, למי שנפלו שיניו, שבעוד שמי ששיניו נפלו דנו בזה התוספות שייחשב בעל מום, פשוט שמי שנולד בלי שיניים אינו בעל מום (ואף שבודאי מומים מלידה גם כן נחשבים מום, אין זה אלא בדבר שהוא חריג ומשונה, ולא בדבר השווה בכל הנולדים).

ולפי חילוק זה יש מקום לטעון אולי לחלק בין שיניים ללקות ראייה, שנפילת השיניים איננה חולי ומום אלא היא תהליך טבעי של התרופפות השיניים, מה שאין כן כהות העיניים היא חולי מסויים. ולפי זה ניתן ליישב את קושיית התוספות עצמה, ולומר שאכן כעיקרון כל דבר שמתרחש באופן טבעי עם השנים אינו נחשב למום, ובדומה לכך שבשעת הלידה גם כן עדיין אפשר שאינו מצוי ובכל זאת אינו נחשב למום, ומה שאין כן דבר שבדרך הטבע קיומו אינו תלוי בגיל.

ואף שאצל משה רבינו מצינו שהיה חידוש מיוחד שלא כהתה עינו, יתכן שחידוש זה הוא דוקא בזקן מופלג בן מאה ועשרים שנה שבודאי בדרך הטבע נפגעת ראייתו, אבל סתם זקן מה שנפגעת ראייתו הוא מחמת חולי ולא באופן טבעי כמו היחלשות הכוחות גרידא.

לאור דברים אלו נחזור לבאר את הקושיא שהקשינו, האמנם רוב הכהנים פסולים לעבודה בבית המקדש מחמת קוצר ראייתם?

לפי מה שביארנו ייתכן, שרק חיסרון בראיה שהוא מחמת חולי, כמו קטרקט או חולאי עין אחרים, ייחשב כמום בכהן, אבל ירידה ברמת הראייה שהיא כטבעו של עולם, שהרי רוב האנשים סובלים ממנו, ואינו חולי ממש שהרי רובא ככולא נולדים עם ראייה

תקינה אלא שהיא נחלשת בשנות הנערות עד שמתייצבת, לא תיחשב למום. ושוב ראיתי כן בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ד סימן לא).

ורבי יצחק זילברשטיין כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שחלישות ראייה אין זה מום הפוסל בכהנים, "כיון כשמתקרב הוא רואה טוב".

ובדבריו יש נקודה מעניינת, שלכאורה בודאי שגם אם נאמר שקוצר ראייה נקרא מום, אין ספק שלא כל קוצר ראייה דינו שווה, וברור שמי שזקוק למשקפיים במידה 2, למשל, אינו נחשב בעל מום!

ומאידך, לדבריו של הגרי"ש, שהטעם שחוסר ראייה אינו נחשב מום, הוא משום שכשהוא מתקרב הוא רואה טוב, יש לעיין מה יהיה הדין במי שיש לו מספר גבוה ביותר, שגם כשמתקרב אינו רואה טוב, אלא רק אם ידביק עיניו ממש שלא בצורה נורמלית, אבל באופן רגיל אינו רואה אף כשמתקרב מבטו, האם הוא ייחשב בעל מום.

ועוד יש לעיין, שהרי בדברי הרמב"ם מבואר שהזקוק לצמצם את עיניו בכדי לשפר את ראייתו נחשב בעל מום, ולכאורה מה ההבדל בין מי שצריך לצמצם את עיניו בכדי לראות טוב לבין מי שצריך להתקרב בכדי לראות טוב, ובמציאות כל אדם שסובל מקוצר ראייה זקוק לצמצם את עיניו. ויתכן שדברי הרמב"ם מכוונים למציאות אחרת, וצ"ע.

על כל פנים, כל זה במי שנחלשה ראייתו סתם, אבל מי שסובל מקטרקט, לכאורה אכן נחשב בעל מום, משום שזהו חולי גמור.